

Europa (U.E.) anul „60” Strategiile creșterii: între fragilitate și vigoare

Dan POPESCU

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Științe Economice
“Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Economic Sciences
Personal e-mail: dan.popescu@ulbsibiu.ro

Europe (EU) year “60”. Growth strategies: between fragility and force

This study aims to present the pattern of economic growth in Western Europe and then in the European Union after 1950, but before. What were the motors as shown and the relationship of investment - profitability, the economic - social? Emphasis has been put on the examples of Germany and France: what is the nearest genre and what were and are the specific differences? What conclusions can be drawn? What role has the International Monetary Fund? Here are the issues and questions that we have come to answer.

Keywords: strategies, accumulations, investments, jobs, salaries, IMF, austerity, social.

„Soarta este întotdeauna scuza celor slabi și opera celor tari”
Nicolae Titulescu

Până spre 1950, creșterea economică în Europa, mai ales, dar și în lume, o bună parte din aceasta dependentă atunci de Europa, s-a manifestat precum „barca pe valuri”. Când în sus, când în jos, rareori un nivel constant. De exemplu, în secolul XIX. După bulversările, mai bine spus deschiderile generate de Napoleon, de războaiele și reformele sale – unele dureroase –, inițiativele și energiile întreprinzătorilor dar și ale politicienilor, catalizate, printre altele, de nașterea unor importante state, în speță economii, Germania, Italia, dar nu numai, industrialismul și efectele lui benefice, deseori, socialul, au făcut pași mari înainte. Îndeosebi după 1850, dar și mai înainte, chiar dacă s-au vădit unele excepții notabile, evenimentele belicoase s-au mai calmat, urmând „la belle époque”, deloc fără urmări pozitive în ceea ce privea creșterea economică. Să ne gândim numai la consumul de stofe, pânzeturi, mățasuri solicitat de modele fastuoase de îmbrăcăminte, de decorațiunile interioare etc.

Desigur, existau imense contraste sociale, o mare parte din populație trăia în mizerie, dar în raport cu perioada anterioară se înregistrau unele progrese. De altfel, calmul și prevenția, eforturile sunt în general favorabile creșterii economice și nu în defavoarea ei. Pregătirile viitorilor beligeranți pentru Primul Război Mondial au dat și ele impulsuri în economie, însă marea și atât de sângeroasă conflagrație mondială a distrus enorm de multă substanță umană și economică. Tragedii cumplite. O cât de cât refacere deosebit de dramatică. Ulterior, o scurtă perioadă de relativă stabilitate a eșuat în „Marea Depresiune”, în bună parte efect al unei dezvoltări speculative și necontrolate, cadru din care s-a ieșit, în măsură însemnată, cu pregătirile de prin 1935-1936 și mai apoi, spre o nouă conflagrație. Ceea ce a urmat a dat mult înapoi și Europa și, în general, civilizația umană. A dat mult înapoi principiile umaniste și iluministe care, în felul lor, în ipostaze modernizate, dominau la un moment dat. De altfel, printre inamicii esențiali ai lui Hitler, poate cel mai mare criminal al lumii contemporane, se numărau și modernii și idealiștii, și individualiștii, dar

și indiferenței, purtătorii de inițiativă, dar și abuliciei, independenței etc. Greu lumea și-a revenit după un asemenea cutremur atât de criminal, atât de ruinos... Se simțea nevoia unei altfel de Europe, pornind pe urmele celei de la interbelica Ligă a Națiunilor, dar altfel „așezată”, cu idealuri, cu ținte comune, cu calm și toleranță, dar și cu intransigență, după caz. Oricum, aproape deloc belicoasă în ce privea statele ei. Și au urmat cei „30 de ani glorioși”, de creștere economică generală, însemnată, ani legați nu doar de un capitalism mult mai umanitar comparativ cu cel din vremea lui Marx, ci și de activitatea unor personalități proeminente ce au înțeles, mai bine, economiile, Europa și lumea, o lume cu hărți în schimbare. Ce au înțeles mai bine războiul și pacea, umanitatea și umanismul. Ne referim, de exemplu, la Jean Monnet, la Robert Schuman, la Alcide De Gasperi, la Konrad Adenauer, la De Gaulle etc. Desigur, personalitățile, dar și mulțimile. Nu se poate una fără alta. Evidențierea, abia acum, însă, a unor „înțelegeri” – mai multe decenii – grav eronate în problema energiei, a mediului ambiant ș.a., dar și în problema unui capitalism ce începea să se mondializeze, deopotrivă cu exacerbarea individualismului, a unui liberalism fără limite instituționale, au determinat apoi reculuri. Au determinat acele anume cinism față de cei mulți, o anume semiîncordare, retensionare a mediului politic. Toate acestea, dar și altele, au condus esențial la criza economică internațională ce a debutat – deși semnalele apăruseră ceva mai devreme – în 2007. O criză și ea cu desfășurare și urmări dramatice, și care, în bună măsură, continuă și acum...

Dar care au fost „rețetele” de creștere economică și de ce acestea nu au putut acționa, mai multă vreme, în timp? Iată o întrebare care a persistat și persistă în sfera cercetării economice. Însoțită de o alta, având în vedere ce a fost și ce este: ce putem prevedea pentru viitor? În ce măsură și cum sunt cu efecte negative nu atât politicul, cât „politichia”? Acele concepții, tendințe, fapte cuplabile în acest sens? Ne vom strădui să oferim câteva modeste răspunsuri. Iată, de pildă, Germania de astăzi, în primele decenii ale secolului XIX. O puzderie de stătuțe cu granițe și vămi severe, fărâmițau o posibilă piață națională, împiedicau comerțul, frâneau producția... În asemenea condiții, Revoluția industrială, care debutase în Anglia cu peste 50-60 de ani în urmă, nu avea cum să se desfășoare pozitiv în Germania. „Zollverein”- ul, al fondatorului unei școli de gândire economică de calitate, al marelui economist național german Fr. List, având Prusia ca pivot, pus în aplicare după 1833, a înlăturat o astfel de stare de lucruri. În noile circumstanțe care pregăteau apariția statului german, economia a prins aripi și a decolat spre ținte tot mai îndrăznețe. Existau și se constituie tot mai multe acumulări de capital ce se prefac în investiții necesare. Marile manufacturi accesează mașinismul și adoptă producția industrială

modernă, cu debușee într-o piață unică tot mai promițătoare, dar și la export. Are loc un proces de concentrare și centralizare a capitalului, cu manageri îndrăzneți, dar și înțelepți. Forța de muncă beneficiază, tot mai mult, de un învățământ adaptat timpului și care înflorește, devenind ocupațional eficientă. Mai mult, lucrătorul german, la diferite niveluri, devine un exemplu de educație, acțiune, activitate, disciplină, ordine. Relațiile patron salariați, incluzând tradiții de solidaritate, incumbă și o serie de beneficii sociale.

Prin toate acestea, Karl Marx, în analizele sale din „Capitalul” privind latura mizeră a acumulării primitive a capitalului, nu va alege exemple din economia germană ci, mai ales, din Anglia, unde clasa muncitoare înregistra un coeficient de exploatare și despoliere mai înalt etc. Rețeta este, deci, sigură: configurarea profitului, investiții, producție și productivitate, o economie deschisă și nu autarhie, progres tehnic, calitate, ordine, eficiență. Dar și acel social pe care chiar Bismarck, „Cancelarul de fier”, îl antamează pe la începutul anilor 1870... Iar, încet-încet, cu o asemenea politică, cu politicieni hotărâți dar și atenți, echilibrați, prevenitori, Germania va depăși Anglia și va deveni, alături de SUA, prima mare putere industrială a lumii. În pofida unor succese, când dezvoltarea s-a vădit însă generoasă cu un șomaj și o inflație copleșitoare, îndreptate cu precădere, dacă nu exclusiv, în timp, spre armament, război, forță, dictatură, o autarhie extinsă la teritoriile cucerite și spolierea lor, minciună, rele, „rețeta” s-a stricat, pregătindu-se, în fapt, abisul în care s-a aflat Germania în anii și mai ales la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial. Economia și țara erau distruse, poporul fiind dezabuzat, vădindu-se uriașe dezechilibre economice, financiare, demografice, de sănătate, o mizerie cruntă și o sărăcie lucie. Reluarea „rețetei” benefice după război, chiar dacă în condițiile specifice ale ajutorului vestit, libertatea și democrația, au relansat însă Germania cu o geneză și „genetică” sănătoasă, la nivelul de „motor” puternic al Uniunii Europene. Politicienii germani de mare anvergură, care au dorit în primul rând binele Germaniei și nu propria îmbogățire, care s-au sacrificat pentru țară, de la Konrad Adenauer la Ludwig Erhard, la Angela Merkel ș.a. au contribuit fundamental astfel. Desigur, am redat, „o schemă a schemei”. Lucrurile nu au fost line, au fost reculuri, vezi printre altele și Revoluția din 1918-1919, războaiele etc. Problemele au fost și sunt mai complicate, mult mai complicate, însă direcțiile au fost și sunt cele menționate. Exemplul Franței, al economiei franceze întărește consistent cele spuse.

Așadar, Franța, economia ei. Marele rege Ludovic al XIV-lea, cel celebru, printre altele, cu al său „L'Etat c'est moi”, deloc lipsit de realism, simțind pulsul vremii, puterea Franței și dornic să-și eternizeze aureola de învingător, mai ales în a doua parte a lungii sale domnii, de peste 70 de ani, a purtat uneori chiar unul-două

Sursă foto: <http://www.globalresearch.ca/imf-chief-christine-lagarde-found-guilty-of-corruption-wont-be-punished/5563754>

războaie pe an. În unele a învins, pe altele le-a pierdut, chiar dacă nu spectaculos, dar, oricum, toate asemenea conflicte au costat imens Franța. Au sărăcit-o. Mult mai mult comparativ cu beneficiile de tot felul, ceva mai mici. Așa că la moartea sa, în 1715, petrecută într-o indiferență spre ură populară, lăsa urmașilor o Franță cu frontiere precum cele dinainte și practic ruinată. Cei care i-au urmat? Iată, regentul Philippe d'Orleans, ocupat mai mult cu petrecerile și societatea fragilă a lui John Law și mult mai puțin cu treburi necesare. Apoi Ludovic al XV-lea, „Le bien aimé” preocupat mai mult de doamne decât de Franța și, scund fiind, înălțându-se mai ales pe tocuri (renumiții pantofi cu tocuri înalte Louis XV). Pe urmă, Ludovic al XVI-lea, în care s-au pus mari speranțe, așteptându-se reforme eficiente. Și el, însă, vădindu-se incapabil să se ridice la înălțimea dorințelor și „beneficiind”, în plus, de o soție, regina Marie Antoinette, cu un dispreț funciar și total față de popor, față de mase, față de săraci („Si vous n'avez pas du pain, mangez de la confiture” - dacă nu aveți pâine, mâncați cozonac). Nici unul dintre aceștia, și nici toți la un loc, n-au reușit să îndrepte prea mult situația. Franța a strălucit în acele vremuri mai mult prin construcțiile și forturile excelentului inginer militar Vauban decât prin performanțe economice, prin reforme, prin rezultate reale, bune, cu efecte sociale necesare. Revoluția din 1789 și apoi Napoleon Bonaparte – chiar dacă s-a plătit, deseori, un preț imens – au ridicat mult Hexagonul la nivelul unor așteptări seculare. Speranțele celor mulți, dezamăgite, unele, în primii ani după Revoluție, au vădit oarece împliniri. În secolul XIX, de fapt – mai bine spus, o bună parte din el –, economia Franței a relevat progrese esențiale, cu precădere în timpul marelui împărat, dar și apoi, realizând pași înaintea pe drumul revoluției industriale ce se înfiripa tot mai amplu, mai consistent, în Anglia. Contribuise astfel, printre altele, deloc paradoxal, blocada pe care o instituiseră și Revoluția și Napoleon față

de mărfurile engleze, ceea ce a anunțat o importantă criză europeană (mondială) de supraproducție, dar a și făcut să fie revigorate energiile naționale și acumulările, producția națională, profesionalismul industrial dar și agricol. Totodată, acționează în același sens comenzile de război care consolidaseră atelierele și Arsenalul francez ce lucra pentru armată, o serie de invenții și inovații din „câmpul tactic” respectiv, emanciparea școlii naționale dar și a indivizilor ca atare etc. Un anume folos, a existat, dar multe realizări s-au prăbușit odată cu prăbușirea Franței lui Bonaparte. O „Restaurație” palidă, debilă, bolnăvicioasă, lipsită de vigoare și zgomotoasă mai mult prin revendicările unei aristocrații relativ compromisă de istorie, toate acestea într-o Franță a vechilor frontiere sau chiar mai puțin, descurajantă, astfel, într-o Franță cu demografia grav debalansată, sărăcită, mizeră chiar, nu a fost în măsură să reușească efectiv părăsirea marasmului.

Și cum și mulțimile, dar și personalitățile fac epoci, iar totul nu se petrece deodată, energiile s-au cumulat și ceea ce nu s-a reușit un timp, s-a reușit pe urmă. Cu germeni încă după 1815, dar cu precădere mai apoi, propășirea economiei franceze, afirmă analiștii, propășirea Franței odată cu debutul celui de Al Doilea Imperiu – legat de personalitatea debordantă și ea a prințului Louis Napoleon, cel ce va deveni împăratul Napoleon al III-lea – nu datorează nimic hazardului. Această propășire „nu se poate disocia de invenția politicii economice”, respectiv de discursul de la Bordeaux pronunțat de Napoleon al III-lea în octombrie 1852. Mai multe din ideile vorbirii se află în gândirea lui Saint-Simon, respectiv cele ce leagă în mod organic progresul economic de cel social. De o parte, o politică a ofertei care a dat prioritate investițiilor productive, infrastructurilor de cale ferată, de drumuri și canale, dar și „inovației și grandorii” cu Expozițiile Universale din 1855 și 1867. De cealaltă parte, mai bine spus în același timp, a fost vorba de ameliorarea

condiției agricole a țării, atât mulțumită reformelor deja întreprinse cât și debușeelor create prin existența și dezvoltarea căii ferate. Încet-încet, chiar dacă cu greu, „Franța profundă” își modifica statutul, începea să iasă din izolare, având de-a face și cu o anume emancipare a țăranilor, a fiilor satului, tratați cu mai mult respect și școliți.

De altfel, înseși veniturile muncitorilor din industria în consolidare deveneau tot mai mari, între 1850-1860 acestea crescând cu 6,5% pe an și cu 9,5% pe an între 1860-1870. Era considerabil. Se stimula, dar, și cererea. Se făceau simțite efectele lui „Liberté, Egalité, Fraternité”, efectele unei anumite solidarități sociale în condițiile în care disprețul față de muncă și cei săraci al claselor avute se diminuase consistent, în condițiile în care întreprinzătorii înțelegeau tot mai mult că nu pot realiza mare lucru dacă nu-și respectă muncitorii, în condițiile în care respectul față de individ ca atare dobânda cote noi. Desigur, și clasele de jos se organizaseră și se organizau mai bine, se vădeau replici tot mai consistente față de lăcomia socială a unora, totul culminând, în condiții specifice, cu Comuna din Paris și din alte orașe, în 1871. Începea, prin asemenea elemente, să se contureze o veritabilă strategie de dezvoltare, cu terminalii și în social, în învățământ, într-o administrație mai bună și mai dreaptă și nu doar în profitul ca atare al capitalistului. Era vorba de o expansiune care așeza statul ca pivot al modernizării, deopotrivă conciliind echilibrul financiar cu prioritatea investițiilor productive. Așadar, modelul? Acumulări, investiții, locuri de muncă, producție, social, pregătire, propășire. Desigur, erau încă multe lucruri de făcut, nu era nici pe departe o lume perfectă, dar incidențele astfel se vădeau... Detalii? Nu doar în dezbaterile economice – să nu uităm că Marx va încerca organizarea clasei muncitoare tocmai din Paris, considerat „Orașul lumină” al lumii –, ci și în literatură. De la Victor Hugo la, ceva mai târziu, Emile Zola confruntările orientau în fapt opiniile spre dreptate și echitate, spre o anume generozitate socială, spre stimuli sociali, spre cei mulți și săraci.

Nu întâmplător, ci tocmai moștenind unele trăsături ale „socialismului utopic” – o formulă pe care eu o consider cam exagerată în ce privește cel de al doilea termen, iar timpul de astăzi ne-o demonstrează – încep să se arate, tot mai accentuat acum, germeii „economiei sociale și solidară”, economie căreia, atât Franța cât și Germania – și, de ce nu, și Anglia – le-au pus baze dintre cele mai interesante. Prin Charles Gide, Leon Bourgeois, Frederic Passy, F.W. Raiffaisen, pe urmă întreaga pleiadă de oameni de cultură englezi de pe la Charles Dickens și mai apoi etc. Să nu uităm că în Franța, în anii 1880, se va întreprinde o mare reformă a învățământului, iar câțiva ani mai târziu, prin politica aceluiași Jules Ferry devenit din ministrul învățământului, prim-ministru, expansiunea colonială

a Hexagonului va fi notabilă. Nu prea se făceau cadouri, erau preceptele timpului astfel. Erau, totuși, trecute timpurile în care gândiri nefaste făceau ca în războiul franco-prusac din 1870, trupe de soldați din zonele ostile împăratului – Vandeea de exemplu – să fie încartiruite în păduri, fără amenajări, astfel că oamenii nu mureau, mai ales, de mâna inamicului, ci, cu precădere, de friguri, ploi, mocirlă, boli ș.a. Machiavelic, dar adevărat.

Și tot în sfera Franței nu putem face abstracție și de un alt nume, respectiv Achille Fould, considerat „maestrul de gândire al imperiului liberal” al lui Napoleon al III-lea. Provenit din comunitatea evreiască a Lorenei, Achille Fould a urmat pasiunea pentru finanțe a tatălui său, bancher important, devenind, el, Achille, de la un moment dat, ministru de stat și cel de al doilea om al țării, după împărat. Se va consacra mai ales organizării economice a noului regim. Astfel, prin convertirea treptată a burgheziei la imperiu, va restabili încrederea mediului financiar într-o politică de echilibru bugetar și de pilotare a creditului în serviciul dezvoltării, al dezvoltării sociale „y compris”. Va organiza și stimula intervenția statului în favoarea investițiilor și a inovărilor, mai ales prin subvenții în ceea ce privea calea ferată, rețeaua telegrafică și canalele. În același timp, va acorda două mari împrumuturi, destinate modernizării agriculturii (în 1856) și modernizării industriei (în 1860), militând și în favoarea tratatului de liberalizare a schimburilor franco-britanice, în 1860. Într-o situație internațională complicată, printre altele, de emergența Prusiei în plan european și nu doar, se va retrage în 1867, murind la Tarbes, un an mai târziu, anunțând, practic, prăbușirea imperiului nepotului lui Bonaparte. Strategia sa de creștere economică va rămâne, însă, inspirând perioadele bune de mai apoi, respectiv câțiva ani 1920, și mai ales „Cei treizeci de ani glorioși”. De altfel, nu întâmplător, îmbinând liberalismul cu socialul, astăzi, agricultura Franței bazată pe ferme, este în bună parte cooperativizată (cooperative de producție, de distribuție, de consum ș.a.). Și eficientă, profitabilă... Criza „capitalismului mondializat” din 2007 și apoi îi va da din nou dreptate lui Fould, adept fervent al creșterii economice și al unui spirit liber european, evident, și adept al instituțiilor – cu câștig social pentru toată lumea...

Dar România? Ce a învățat oare România, mai ales în timpul „Reformelor” de după 1989, dintr-o asemenea istorie economică a lumii? Puțin, am putea spune. Firește, nu atât în raport cu unele progrese ce s-au înregistrat neîndoelnic, ci în raport cu așteptările, cu posibilitățile care se evidențiau mult mai mari. Cu precădere, stilul pompieristic, facil politic, corupția și setea de îmbogățire pe bani publici, mult mai ușoară și mai „atrăgătoare” decât cea prin reușită economică, a devansat crearea și aplicarea pe termen lung a unei

strategii de creștere și dezvoltare, o strategie ce ar fi trebuit gândită temeinic, prevăzându-se pârgii și stimuli cât și posibilitatea de a realiza o dezvoltare cât de cât „curată”. Tocmai din asemenea motive, liberalizarea prețurilor și activităților pentru firme nu a avut efectele benefice posibile, a generat, mai degrabă, greutăți pentru firme rămase, nu puține, descumpănite în lipsa planificării centralizate și până la falimentarea lor. Aceasta și în condițiile în care privatizările – numeroase din ele – au fost corupte, nu au diversificat piața, dimpotrivă, în multe cazuri au făcut-o tributară importurilor, iar instituțiile economiei de piață – multe create „planificat”, deloc spontan – nu au avut, o bună perioadă de timp, o activitate normală. Băncile au practicat la credite mult timp dobânda real pozitivă, cu efecte dramatice pentru mulți dintre debitori, dar și în economie. Creșterile de salarii nu au fost corelate cu sporurile de productivitate, iar câțiva ani inflația a vădit rate debordante, vulnerabilizând economia, pe nu puțini întreprinzători și manageri corecți, ape tulburi în care s-au constituit, prin corupție și furt, nu puține dintre marile averi rămase, și acum, multe, binemersi, la proprietarii lor, din banii furați recuperându-se real doar o mică, foarte mică parte. Ca urmare a unor astfel de neajunsuri, veniturile reale ale oamenilor sunt cele mai mici sau printre cele mai mici din U.E. De resursele naturale au profitat și profită, în bună măsură, prin mecanisme fastidioase, alții, locurile ocupate de învățământ și sănătate în avuția națională vădesc, potrivit unor calcule, diminuări sensibile. Populația țării s-a redus și se reduce drastic și datorită sărăciei, lipsei de perspective și temerilor din familii de a face copii, în vreme ce milioane de români, fără speranțe de a afla cât de cât satisfăcător locuri de muncă în țară, emigrează „afară”. Emigrarea nu este, totuși, rea în sine în condițiile unei lumi integrate și globalizate. Dar „naționalul” are, însă, o răspundere directă față de cetățenii țării – priviți, de altfel, prin alte state, drept cetățeni de „mâna a doua”. Și cu atât mai mult în prezent, cu cât avem de-a-face cu o recrudescență nu a naționalului de bun simț, ci a naționalismului exacerbat în nu puține state europene considerate foarte dezvoltate și civilizate. Deopotrivă, conceptul complex de securitate națională este, deci, fragilizat din nu puține direcții.

Nu am urmat aproape deloc, sau cât de cât, din coordonatele unor modele de ascensiune demonstrate ca viabile de către statele dezvoltate: acumulări, investiții, locuri de muncă, salarii, cât de cât prosperitate, protecția propriilor cetățeni. O piață care reglează activitățile, dar în care instituțiile corectează, după caz, și supraveghează, ca atare piața. Deoarece o piață „puternic indisciplinată”, debordantă în toate direcțiile, poate duce la mari catastrofe economice și sociale, cum au fost „Marea Depresiune” din 1929-1933, pornită din Statele Unite cu căderea severă a

burselor, dar și criza economico-financiară mondială ce a debutat tot în Statele Unite, în 2007, și continuă, de fapt, și acum... Este drept, există speranțe și consider că trebuie acționat prin toate pârgiile necesare ca acestea să se realizeze. Iar Uniunea Europeană și Nato, sub toate aspectele, relevă, premisele trebuincioase.

Pare greu de crezut că doar speculația, prioritară în ultimele decenii, mai ales pentru economiile dezvoltate, prevalentă asupra producției, să mai fie satisfăcătoare din perspectiva unor progrese de fond. Ea a generat nu puține debalansări în aceste economii avansate, ce să mai vorbim de celelalte? În fapt, revoluțiile industriale s-au realizat prin invenții și producție și mult mai puțin prin speculație. O reîntoarcere acum a producției, generatoare de locuri de muncă, se vedește însă mult mai dificilă decât a fost renunțarea la producție în avantajul speculației și migrarea multor activități în state mai slab dezvoltate. Cu atât mai mult lucrurile sunt complicate într-o economie globală (a lumii) în care cu excepția câtorva sute de mii, poate milioane sau poate zeci de milioane de potenți ce dețin partea covârșitoare a bogăției lumii, mai multe miliarde de oameni trăiesc la limita sau sub pragul de sărăcie (desigur, calculate diferit, dar calculate). Dar bătaia cruntă pentru resurse? Complică totodată lucrurile, printre altele, terorismul internațional, globalizat și el, și care-și află nu puține din susținerile sale, în lumea mizeră și ingorantă, înfometată. Este foarte dificil ca asemenea situații să prevină mari conflicte și răsturnări sociale, posibile însemnate vărsări de sânge. Opiniem însă că avem pârgiile necesare spre a evita, spre a restructura, spre a îmbunătăți... Și trebuie s-o facem. Scriam, printre primii, în urmă cu 16-17 ani, despre terorismul atroce. Și menționam posibilitățile sale nefaste de a arunca în aer centralele nucleare, de a otrăvi bazinele de apă potabilă, de a lansa sau relansa în lume epidemii și pandemii dintre cele mai grave... Nu am ajuns încă acolo, dar dacă vom ajunge? Trebuie, deci, acționat!

O chestiune specifică, acum: FMI-ul. Este un fapt neîndoios, pus limpede în lumină de statisticile internaționale, că globalizarea, bazată pe – și relevantă prin – amplificarea comerțului mondial a generat și generează, atât în statele dezvoltate, cât mai ales în cele decalate, diminuarea claselor mijlocii – cât există acestea de la caz la caz. A generat și generează amplificarea inegalităților. A generat și generează diminuarea remunerației muncii. Un alt adevăr – demonstrat prin cifre de Christine Lagarde, Directorul General al Fondului Monetar Internațional –, este și acesta: cu cât inegalitățile veniturilor și oportunităților sunt mai puternice, cu atât mai puțin creșterea economică este echilibrată și durabilă. Inventariind ideile, vinovatul „de serviciu” s-ar părea că este globalizarea. Ceea ce este fals. În realitate, avem de-a-face în mai mare măsură cu acele acțiuni fie economice, fie sociale, politice etc.

care ar fi trebuit să însoțească globalizarea, pentru a fi echilibrat și general profitabilă, dar nu au însoțit-o. Comerțul mondial, în speță capitalul internațional, punând pe o piață globală, lipsită, esențial, de măsuri de protecție pe partea celor slabi, economii cu niveluri și posibilități considerabil diferite de dezvoltare, comerțul mondial și capitalul internațional, care, în bună parte, au permis ieșirea a sute de milioane de oameni din sărăcie și au amplificat puterea de cumpărare în statele avansate ar fi trebuit să răspundă și dificultăților celor care își pierdeau locul de muncă, pauperizării pentru nu puțini, „dezvoltării” mizeriei în nu puține zone. Or, nu au făcut-o. „Este ceea ce trebuie să luăm în considerare de aici mai departe” spunea doamna Lagarde oferind astfel acea perspectivă „a globalizării cu avantaje pentru toți”. Acționând astfel, regândind consecințele asupra ansamblului țărilor lumii și posibilitățile respective de îndreptare, promovând ceea ce înseamnă „creștere inclusivă” (din păcate, un concept încă puțin explicat, elucidat) se poate diminua criza evidentă a globalizării, a integrării. Se poate diminua replierea unor țări, partide politice etc., din perspectiva naționalismului excesiv. Se poate lupta mai bine cu terorismul global, care recrutează oameni, deloc în mică măsură, și din terenurile ignoranței și mizeriei ale fundamentalismului și fatalismului. Evident că nu este ușor, cu atât mai mult cu cât fabricarea unor bombe nucleare este relativ simplă, „rețetele” se pot lua de pe Internet.

Nu putem, practic, condamna un sistem bazat cu precădere pe comerț internațional și dezvoltare doar pentru că nu am apăsat cum trebuie pe levierul dezvoltării echilibrate, cu reverberații pozitive în toate țările lumii. Nefăcând aceasta, și persistând astfel, criza globalizării rămâne, chiar se accentuează. Implicarea unor politici de tipul secolului XIX și prima jumătate a secolului XX, a unor politici de tip colonial, iată, în secolul XXI, deja sensibilizat în multe privințe – acapararea resurselor, plata impozitului pe profit în „metropolă”, despăduririle etc – poate genera erori grave. Problema se complică mai mult din perspectiva securității naționale, securității economiilor integrale, securității globale. Cum s-a depășit de mult un anume timp al autarhiei și izolaționalismului, orice derapaj în dezvoltarea generală produce efecte însemnate pe întreaga zonă de interrelații și invers. Mă gândesc astfel cu precădere și la faptul că în prezent conceptul de securitate națională, la toate nivelurile amintite, se vedește cu mult mai complex decât cel abordat în urmă cu o sută de ani sau chiar în urmă cu câteva zeci de ani. În opinia mea – și nu doar a mea – el integrează nu doar reacții stricte, militare de multe ori, intervenții față de evenimente negative mai mult sau mai puțin subterane, față de afaceri și escrocherii nemijlocite de mare amploare, ci se referă, deopotrivă, la securitatea alimentară, la securitatea energetică, la sănătatea națiunii sau națiunilor, la securitatea informatică, la

probleme legate de ecologie, de dezvoltare durabilă, și – de ce nu – legate de sărăcie, de învățământ etc.

Un exemplu la îndemână, îl oferă însăși istoria economică recentă a României. În speță, anii legați de Primul Război Mondial. Existau atunci în țară forțe, nu doar politice, importante care militau fervent și judicios pentru intrarea României în război nu de partea Puterilor Centrale, ci, cu mult mai firesc, de partea Antantei. Intrăm în război, dar cum? – se întrebau și Regele și Primul ministru liberal Ionel Brătianu, meditănd la partea covârșitoare a populației țării ocupată cu agricultura, lipsită de proprietate, suportând învoieli arendașești și boierești încă deosebit de rele. Răscoala din 1907 a relaxat doar în mică măsură o astfel de problemă – vădindu-se, o bună parte o mare proprietate moșierească relativ epuizată în utilitatea ei conservatoare etc., țărănime, în fapt, în pofida unui rol deosebit de benefic al preoților și învățătorilor, fără prea multe perspective, fără prea multe speranțe. Putea oare ea să lupte eroic, deoarece constituia grosul trupelor, pentru patrie dacă „Patria” s-a gândit și se gândea atât de puțin la ea? Mulți afirmau, pe bună dreptate, că nu. Atunci s-a conceput – pusă grabnic în viață – o mare Reformă agrară, care a dat masiv pământ soldaților, văduvelor de război, țăranilor fără pământ, dând o lovitură grea mării proprietăți moșierești. Spre cinstea lor, nu puțini au fost acei moșieri care, pierzând 60-70% din proprietățile lor și chiar mai mult, au îmbrățișat ideea acestei Reforme și nici pe departe nu s-au opus ei. Și încă din 1918, Reforma a fost pusă în practică, încă în tranșee, soldații primeau pământ. Simțeau, în fapt, că este și patria lor. Revenind, dar, cum să apere, cum să vegheze cu efectele așteptate o țară, o comunitate, o lume ca atare, oameni săraci lipiți, mizeri, debili, bolnavi, ignoranți, oameni fără perspective, oameni „fără importanță”? Nu au cum. Ne gândim, de exemplu, rămânând în istorie, la armata rusă „țărănească” în Primul Război Mondial. O țărănime în mare parte mizeră și deabusolată. O armată cu pierderi cumplite și înfrângeri grele. Lupta ca lupta, dar ideile „Revoluției” au câștigat-o, aducând-o în debandadă. Revenind în timpul prezent, ne gândim la carnagiile și crimele în masă ce s-au petrecut și se petrec în mai multe state din Africa, mai ales, dar și în Asia, state care și-au dobândit doar de câteva decenii independența politică, scufundându-se chiar mai adânc decât în vremea „colonialismului clasic” în marasmul economic, în zona contrastelor uluitoare de viață și avere etc. Iar șirul exemplelor, atât în profunzime, cât și în diversificarea lor, inclusiv financiară, ar putea continua.

Oricum, „Trebuie să ne înhamăm la lupta împotriva inegalităților”, declară Christine Lagarde într-un interviu publicat cu câteva luni în urmă în „L'Observateur” („L'Obs”). Sunt teme și idei de o relevantă însemnătate. Cu atât mai mult cu cât doar

acum FMI s-a referit în acest sens. „Disponem de trei levieri astfel arată Directorul General al FMI. În primul rând, analiza economică, supravegherea, care ne permit să dăm sfaturi, programele de finanțare pentru țările în mare dificultate fiind însoțite de recomandări. Trebuie să ne înhăptăm la lupta împotriva inegalităților în relație, în coordonare cu OCDE, OIT sau OMC”. Vreme îndelungată, analizele FMI priveau, esențial, politicile monetare și politicile bugetare. „De acum încolo, trebuie să examinăm dimensiuni neobișnuite până în prezent: contribuția femeilor în activitate, investițiile în sănătate sau educație, cu precădere cele aferente copiilor dar și celor tineri”. Iată, dar, un limbaj modificat al FMI-ului, pe care noi le-am susținut încă cu mulți ani în urmă. Trebuie să examinăm, împreună cu guvernele respective, posibilitățile de a diminua sărăcia și să ne condiționăm și astfel acțiunile, continua Lagarde. Este vorba și de o creștere în mai mare măsură „inclusivă”, dar și de o redistribuire de venituri prin intermediul unor pârgii instituționale. În Statele Unite, de exemplu, s-a recomandat creșterea salariului minim, ceea ce reprezintă atât o formă de redistribuire în sistemul privat, cât și o formă de distribuție prin intermediul statului a unui complement de venituri pentru gospodăriile (căminele) cele mai modeste etc. Cuvinte, cuvinte, dar de recomandările FMI-ului, cu atât mai mult în condițiile unor acorduri trebuie ținut seama.

Se ridică, însă, o întrebare: ce devine „neoliberalismul”, cu atât mai mult cu cât chiar în interiorul FMI-ului mai mulți economiști au purces la o critică acerbă a politicilor de liberalizare și de austeritate deseori recomandate de FMI? Desigur, FMI nu a renunțat și nu renunță la taxele sale – veritabile convingeri – potrivit cărora schimburile internaționale sunt și necesare și deosebit de însemnate, activitatea comercială fiind mai eficientă pentru parteneri, în cadrul pieței. Este adevărat, nu chiar pentru toți partenerii, ceea ce a făcut ca inegalitățile să slăbească creșterea... O lume egală? Nicidecum, dar condiții precise de plecare egale pentru toți. Tocmai de aceea, nu de mult FMI a creat un Oficiu de Evaluare Independentă (IEO) privind, printre altele, calitatea evaluărilor economice pentru toți subiecții, potrivit și țintelor sociale ale FMI. Astfel de acțiuni pun oare sub semnul îndoielii „Consensul de la Washington”, respectiv liberalizarea comerțului și a mișcărilor de capital, privatizările, chiar dacă sunt oneste, rigorile bugetare, alte recomandări ale FMI? Nu, dar acum se examinează toate consecințele comerțului internațional – și cele dorite și cele nedorite. Ceea ce altă dată nu s-a făcut, faptul actual vădindu-se „ca o autocritică”, cum spunea doamna Lagarde. Tot „o autocritică” o reprezintă și „subestimarea impactului negativ al măsurilor de austeritate recomandate” deunăzi. Și tot autocritică sunt și rateurile mai ales pentru țările subdezvoltate și emergente – să nu uităm

de criza economico-financiară din Asia de Sud-Est, din anii 1998-1999 etc., care au compromis mai multe din politicile recomandate de FMI. Cum astfel de țări dețin 60% din economia mondială și circa 80% din creștere, ce să mai vorbim de „ponderea” demografică – vrem, nu vrem, ele dau, finalmente, tonul, cine pe cine păzește, istoria economică a lumii evocând mari catastrofe atunci când nu s-a ținut seama și astfel.

Nu mai este fezabil, astăzi, în condițiile generale de emancipare a individului, a multor indivizi, ca atare, ca unele state să dețină imperii (coloniale, zic nu puțini) economice, să stabilească doar ele „ce” și „cum” pentru toți, în raport chiar cu țări cu o populație de până la 10-15 ori mai mare decât a, să le spunem, „metropolelor”. Și nici în raport cu țări mult mai mici. Reiese limpede o anume revizie importantă a politicilor Fondului, cu precădere în ce privește „pornirile” de producție, de investiții, de cercetare, și mai ales „socialul”. Nu este vorba atât de o schimbare de ciclu. Cât mai ales, cred, în etapă actuală, este vorba de o ranversare de roluri. Inclusiv protecționismului i se acordă unul. Ceea ce este însă de reținut, din orice parte am privi problema, este doar iluzia dezvoltării oricăror economii fără comerț internațional, realitatea fiind cu totul alta. Rămâne, dar, să se facă și practic, ceea ce se spune și nu altfel...

Bibliography:

- Olivier Coquard, Nicolas Baverez, *Ces ministres qui ont redressé la France / These Ministers Who Have Rebuilt France*, Historia, nr. 837, septembre 2016, pp.8-20.
- Dan Popescu, *Amenințări pentru secolul XXI / Threats for the 21st Century*, Editura Continent, Sibiu-București, 2014.
- Dan Popescu, *Criza indecentă / The Indecent Crisis*, Editura Continent, Sibiu-București, 2013.
- Dan Popescu, *Economia socială de piață: coordonate germane din perspectivă europeană. / Social Market Economy: German Coordinates in European Perspectives*, în „Studii de Istorie Economică și Istoria Gândirii Economice”, vol. XIX, coord. acad. Iulian Văcărel, Edit. Academiei Române, București, 2017
- Christine Lagarde, *Nous devons nous atteler à la lutte contre les inégalités / We Must Sustain the Fight Against Inequities*, L'OBS, nr.2717, din 7 decembrie 2017, pp.48-50.
- Kenneth Rogoff, Aaron Miller, Jan Werner Müller, *Donald Trump, l'homme le plus puissant du monde / Donald Trump, the Most Powerful Man in the World*, Le Point, nr.2305, jeudi, 10 novembre 2016, pp.24-50.
- Pierre Rosanvallon, *Une grande détresse démocratique / A Great Democratic Distress*, vezi L'OBS, nr.2717 din 7 decembrie 2016, pp. 81-84.